

Povijest likovne zbirke valpovačkih vlastelina

Likovna zbirka valpovačkih vlastelina u kontekstu dosadašnjih istraživanja

Dolaskom plemičkih obitelji na prostor Slavonije i Srijema nakon završetka protuosmanskih ratova (kraj 17. / početak 18. stoljeća) u njihovim je stambenim objektima počeo proces stvaranja likovnih zbirki koji je u kontinuitetu trajao do izbijanja Drugog svjetskog rata. Tijekom rata i porača te su zbirke doživjele veće ili manje devastacije, a velikim su dijelom postale dio fundusa hrvatskih muzejskih i galerijskih ustanova. Njihova je muzealizacija ne samo pridonijela njihovu očuvanju u vrlo nesigurnim vremenima već i postavila temelje stručnoj obradi i valorizaciji. No društvene okolnosti nisu omogućile akademskoj zajednici da se iscrpnije bavi temom plemičkih zbirki budući da su teme plemstva i njihove baštine bile nepoželjne u vladajućim krugovima. Temelj istraživanju likovnih zbirki najznačajnijih plemičkih obitelji s područja istočne Hrvatske postavljen je tek u novije vrijeme, prvenstveno u magistarskom, a kasnije i doktorskom radu Jasminke Najcer Sabljak.¹ Sa značenjem tih zbirki u kontekstu regionalne, ali i nacionalne kulturne baštine javnost je upoznata i na izložbi *Slavonija, Baranja i Srijem – vela europske civilizacije*, održanoj u Klovicjevim dvorima u Zagrebu 2009. godine.² Već je u tekstu kataloga te izložbe postavljen nacrt sustavne prezentacije likovnih zbirki plemičkih obitelji s ovoga područja, koji se namjeravao realizirati u okviru muzeološkog projekta *Skriveno blago europskog plemstva*. U njemu bi se predstavila likovna baština obitelji Pejačevići, Odescalchi, Eltz, Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels kako ga je J. Najcer Sabljak zamislila u vrijeme dok je bila voditeljica Zbirke slike 18. i 19. stoljeća u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku, muzejske institucije u čijem je fundusu završio veći dio sačuvanih umjetnina iz plemičkih zbirki na području istočne Hrvatske.

U sklopu toga projekta 2013. godine realizirana je izložba *Likovna baština obitelji Pejačevići*, koja je nakon otvorenja u Osijeku gostovala u Zagrebu,

Našicama, Virovitici, Vukovaru, Požegi, Đakovu, Dubrovniku, Rumi (Republika Srbija) i Šopronu (Republika Mađarska).³ Predviđena izložba o iločkoj zbirci nije realizirana, no istraživanja su 2015. godine publicirana u knjizi o likovnoj baštini obitelji Odescalchi.⁴ J. Najcer Sabljak je 2015. godine u sklopu VII. Dana grafike u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku predstavila bakroreze i bakropise iz plemičkih zbirki Slavonije i Srijema. U tijeku je realizacija izložbenoga projekta o valpovačkim vlastelinima, a u pripremi je i izložba o likovnoj baštini obitelji Eltz. Osim predviđenih i realiziranih izložbi, o baštini plemičkih obitelji istočne Hrvatske govorilo se i na stručnim i znanstvenim skupovima. J. Najcer Sabljak je 2010. godine sudjelovala na 3. kongresu hrvatskih povjesničara umjetnosti u Zagrebu i govorila o istraživanju i prezentaciji baštine slavonskih i srijemskih plemičkih obitelji u kontekstu europskih integracija.⁵ Segment likovne baštine tih obitelji J. Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak prezentirale su 2014. godine na znanstveno-stručnom skupu *Klasizizam u Hrvatskoj*, koji je održan u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.⁶ Iste je godine J. Najcer Sabljak s temom likovne baštine najvažnijih plemičkih obitelji istočne Hrvatske sudjelovala na III. međunarodnom znanstvenom simpoziju *Gospodarstvo istočne Hrvatske – vizija i razvoj* u Osijeku.⁷ J. Najcer Sabljak i S. Lučevnjak održale su 2016. godine predavanje o odnosu vlasti prema baštini plemičkih obitelji na međunarodnoj konferenciji *Art and Politics in Europe in the Modern Period* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.⁸ Na tim su se javnim izlaganjima javnosti nastojale predstaviti najznačajnije povijesne likovne zbirke u ovome dijelu Hrvatske, koje su relevantne ne samo za nacionalnu već i europsku povijest umjetnosti, a posebice povijest kolekcioniranja, koja u našoj povijesti umjetnosti još nije dobila zaslužen status. Tek se u novije vrijeme muzeološkim projektima u Hrvatskoj promiče istraživanje likovnih kolekcija i kolezionara kao posebnog tipa odnosa prema likovnosti i kulturnoj baštini. Pokazatelj su takvih kretanja navedene izložbe i publikacije te neke izložbe održane posljednjih godina

u zagrebačkim muzejima, na kojima su predstavljene vrijedne povijesne i recentne kolekcije.⁹ No teorijska su promišljanja o toj temi u nas još uvijek relativno rijetka, dok se u europskim i američkim kulturnim krugovima već duži niz godina intenzivno odvijaju procesi kojima se potiče i popularizira interdisciplinarno istraživanje i prezentiranje teme kolekcija i kolezionarstva. Takva iskustva mogu i trebaju biti poticaj i našoj sredini da tim aspektima kulturne baštine posvetimo dužnu pozornost.¹⁰ Istraživanjem povijesti likovne zbirke valpovačkih vlastelina bavio se relativno malen krug muzealaca i povjesničara umjetnosti s područja istočne Hrvatske, u okviru razmatranja opusa pojedinih umjetnika, umjetničkih pravaca ili srodnih tema, odnosno povijesti razvoja fundusa muzejskih ustanova.¹¹ Muzej Valpovštine također je u novije vrijeme izložbama i preuređenjem stalnog muzejskog postava posvetio veću pozornost ostavštim valpovačkim vlastelina pa tako i njihovoj likovnoj baštini, koju je kontinuirano istraživala J. Najcer Sabljak.¹² Rezultate tih istraživanja obradila je u svom doktoratu te javno predstavila i postavila osnove za daljnju elaboraciju te teme svojim izlaganjem *Umjetničke zbirke vlastelinskih obitelji u Slavoniji i Srijemu s posebnim naglaskom na umjetnine valpovačkog dvorca*, održanim u Muzeju Valpovštine u Valpovu u lipnju 2012. godine.¹³ Daljnja istraživanja predstavila je na 4. kongresu hrvatskih povjesničara umjetnosti u Zagrebu 2016. godine predavanjem *Valpovačka zbirka Rudolfa i Julije Normann*.¹⁴ Cjelovito sagledavanje i valoriziranje ove zbirke, kao važnog segmenta obiteljske baštine, jedan je od preduvjeta obnove kompleksa valpovačkog dvorca u procesu njegove nužne revitalizacije.¹⁵

Likovna zbirka valpovačkih vlastelina specifična je po tome što se

Sl. 1.
Dvorac Authal u dolini
rijke Mure

razvijala u krugu dviju obitelji, barunske Hilleprand von Prandau i grofovske Normann-Ehrenfels, no kako je riječ o likovnom materijalu koji povezuje mjesto kolekcioniranja i kontinuitet nastao prijenosom zbirke na temelju obiteljskog nasljeđa, možemo je smatrati jedinstvenom cjelinom. S obzirom na to da je zbirka nastala i razvijala se primarno u sklopu rezidencijalnih prostora valpovačkoga dvorca, u radu će se za nju koristiti termin *valpovačka zbirka*, a opisat će se kronološki, odnosno kroz poglavљa će se pratiti njezin razvoj u vremenu kada o njoj skribi obitelj Hilleprand von Prandau, zatim Normann-Ehrenfels, a potom će se razmotriti i njezina sudbina u razdoblju Drugoga svjetskoga rata i porača, kada je zbirka bila dijelom devastirana, a dijelom sačuvana u muzejskim institucijama.

Obitelji Hilleprand von Prandau i valpovačka zbirka

Početak nastanka *valpovačke zbirke* vežemo uz dolazak barunske obitelji Hilleprand von Prandau u Valpovo nakon dobivanja Valpovačkog vlastelinstva na početku 18. stoljeća. S obzirom na društveni status i finansijske mogućnosti, ta je obitelj i prije dolaska u Valpovo mogla kupovati i sabirati umjetnine u svojoj palači u Beču, za koju znamo da se nalazila na Rennwegu i bila poznata pod nazivom *Prandauisches Gartenschloss*, te u više objekata na obiteljskim posjedima u Štajerskoj i Donjoj Austriji, no o tim zbirkama zasad nemamo više podataka. U kontekstu ovoga rada potrebno je istaknuti dvorac Authal u dolini Mure, koji je Petar II. Antun barun Hilleprand von Prandau kupio 1738. godine. (Sl. 1) To je dvorac manjih dimenzija, no pročeljem vrlo sličan glavnome ulazu u valpovački kompleks, što upućuje na zaključak da je

1 Najcer Sabljak, J. Likovna baština obitelji Pejačevići iz Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku. Magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2007.; Najcer Sabljak, J. Umjetničke zbirke vlastelinskih obitelji u Slavoniji i Srijemu. Doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2012.

2 Najcer Sabljak, J. Likovna ostavština velikaških obitelji. U: Slavonija, Baranja i Srijem : vela europske civilizacije. Kusin, V.; Šulc, B. (ur.). Sv. 2. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske : Galerija Klovicjevi dvori, 2009., str. 464–469.

3 Najcer Sabljak, J.; Lučevnjak, S. Likovna baština obitelji Pejačevići : katalog izložbe. Osijek : Galerija likovnih umjetnosti, 2013.

4 Najcer Sabljak, J. Likovna baština kneževa Odescalchi – od Lombardije i Rima do Iloka. Osijek : Muzej likovnih umjetnosti ; Ilok : Muzej grada Iloka, 2015.

5 Najcer Sabljak, J. Slavonska plemićka baština u kontekstu europskih intergracija. U: Zbornik 3. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. Žmegač, A. (ur.). Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2013., str. 157–163.

6 Lučevnjak, S. Arhitektonska baština obitelji Pejačević i Mihalović – na tragu klasicizma. U: Klasizizam u Hrvatskoj : zbornik radova znanstvenog skupa. Kraševac, I. (ur.). Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 147–165.

7 Najcer Sabljak, J. The Art Heritage of Noble Families of Slavonia and Srijem in the Context of the European Legacy. U: Zbornik radova III. međunarodnog znanstvenog simpozija Gospodarstvo istočne Hrvatske – vizija i razvoj. Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera ; Ekonomski fakultet, 2014., str. 553–561.

8 Najcer Sabljak, J.; Lučevnjak, S. State authorities and the heritage of noble families of eastern Croatia. U: Art and Politics in Europe in the Modern Period : programme and book of abstracts. Damjanović, D.; Magaš Bilandžić, L.; Miklošević, Ž. (ed.). Zagreb : Faculty of Humanities and Social Sciences, 2016., str. 121–122.

9 Izložba *Veličanstveni Vranyčanyjevi : umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* održana je 2016. u Muzeju za umjetnost i obrt, a niz izložbi u sklopu ciklusa kojima se u javnoj instituciji predstavljaju privatne kolekcije u Umjetničkom paviljonu – *Kolekcija Vugrinec : remek-djela hrvatske moderne*, 2015.; *Kolekcija Pavla Beljanskog : biseri moderne*, 2015./16.; *Remek-djela zbirke Hanžeković*, 2016.; *Zbirka Roglić*, 2017., te u Modernoj galeriji – *Zbirka Kallay: Genija nema*, 2018.

10 Na primjer, od 1989. godine izdavačka kuća Oxford University Press kao odjel Sveučilišta u Oxfordu objavljuje časopis *Journal of the History of Collections*, koji donosi ne samo tekstove relevantne za različite aspekte kolecionarstva već i njavje i ovrte koji pokrivaju seminare, konferencije i izložbe posvećene toj temi. U Sjedinjenim Američkim Državama od 1983. godine djeluje u Santa Monici Getty Research Institute, koji se kroz svoje istraživačke projekte, knjižnicu, izložbe, publikacije, a posebice digitalizirane baze podataka bavi raznim oblicima vizualnih umjetnosti, među kojima su i kolekcije i kolezionarstvo. U tome je smislu iznimno značajna baza podataka Getty Provenance Indeks, koja sadržava podatke o zbirkama, aukcijama umjetnina i drugne informacije koje pomažu istraživanju tržista umjetnina i posebno provenijencije djela, pa su relevantan izvor i za povijest zbirki umjetnina.

11 O tim su temama najviše pisali Jelica Ambrus, Branko Balen, Stjepan Brlošić, Predrag Golić i Otto Svajcer. Mr. sc. B. Balen je, kao kustosica i kasnije ravnateljica tadašnje Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku, inicirala realizaciju izložbe o valpovačkim vlastelinima, koja se tada nije uspjela održati.

12 Paušak, M. Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann. Valpovo : Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović-Miroslav“, Muzej Valpovštine, 2009.; Vodič kroz zbirke Muzeja Valpovštine Paušak, M. (ur.). Valpovo : Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović-Miroslav“, Muzej Valpovštine, 2017.

13 Lazar, K. Nepoznata umjetnička crta valpovačkih grofova, Valpovština info, br. 125, 14. lipnja 2012.

14 Najcer Sabljak, J. Valpovačka zbirka Rudolfa i Julije Normann. U: Institucije povijesti umjetnosti : raspored i knjiga sažetaka : 4. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti, 24.–26. 11. 2016. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske ; Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 33–34.

15 Zgaga, V.; Petrić, K.; Uzelac, Z. Idejni prijedlog korištenja dvorca Prandau-Normann u Valpovu. Informatica Museologica 25(1999), Zagreb, str. 35–45.

možda poslužio kao predložak pri njegovu oblikovanju. Barun je posjed i dvorac poklonio zetu Johannu Wilhelmu von Pfeffershofenu, a u njemu su do danas sačuvani portreti Petra, zeta Pfeffershofena te Petrovih kćeri Marije Josefe ud. Pfeffershofen i Marije Franziske.¹⁶ (kat. br. 16 – 19, MLU) Djela su rad austrijskog portretista Ephraima Hochhausera iz 1740. godine.¹⁷ Taj je umjetnik školovan na bečkoj Akademiji i djelima vrsnih portretista poput Martina van Meytensa pa je njihova narudžba pokazatelo da je obitelj željela i mogla nabavljati djela iz krugova bečkih dvorskih umjetnika s početka 18. st. Zanimljivo je istaknuti da je Hochhauser izveo još dva Petrova portreta te portret njegove druge supruge Marije Kristine rođ. Lattermann, a pripisuje mu se i portret prve supruge Petrova sina baruna Josipa Ignjata Žigmunda, Marije Viktorije rođ. von Jabornigg und Gamsenegg. (kat. br. 20, MLU) Ti su portreti sačuvani u *valpovačkoj zbirki*. To ukazuje da je Hochhauser imao status *obiteljskog slikara*, kojem su se duži niz godina povjeravali poslovi portretiranja članova obitelji Hilleprand von Prandau.

No iako su datumi i mjesto nastanka spomenutih portreta poznati, pitanje vremena njihova dolaska u Valpovo upitno je. Početak nastanka *valpovačke zbirke* mora se sagledati u svjetlu činjenice stalnoga boravka članova obitelji Hilleprand von Prandau na valpovačkom posjedu. Iako je već u prvoj polovici 18. st. barun Petar počeo na ostacima srednjovjekovne utvrde graditi dvorac, spajajući utvrdu s novim baroknim dvokatnim južnim pročeljem, obitelj nije trajno boravila u Valpovu, no već je tada inventar stambenoga prostora bio relativno reprezentativan i obogaćen umjetninama, prvenstveno grafikama.¹⁸ Ipak, pouzdano se zna da je za dvorskog kapelica 1730. godine nabavljena u Beču oltarna slika *Prijestolje milosti* autora Johanna Franza Michaela Rottmayra von Rosenbrunna, koja do danas zauzima iznimno mjesto u sakralnom slikarstvu Hrvatske te ju povezuje sa srednjoeuropskom kulturnim krugom ponajboljih baroknih slikara.¹⁹ (kat. br. 11, MLU) Odabir uglednoga umjetnika pokazuje da je za inventar valpovačkog dvorca obitelj odlučila nabavljati vrijedna umjetnička ostvarenja od onodobnih najboljih slikara. Vlastelinska obitelj trajno je boravila u Valpovu od trenutka kada se Petrov sin Josip Ignjat ovdje nastanio nakon vjenčanja s trećom suprugom, Marijom Anom Eleonorom rođ. groficom Pejačević Virovitičkom, 1791. godine. Značajan događaj koji je utjecao na dvorac bio je i katastrofalni požar na Silvestrovo

16 Auhal – burgen Austria. URL: <http://www.burgen-austria.com/archive.php?id=482> (14. 11. 2017.). Podatke i snimke Hochhauserovih umjetnina ustupila je 2011. godine autoricama rada gđa Antoinette Croy, vlasnica dvorca Auhal.

17 Opus ovoga umjetnika nije u potpunosti istražen, no nije se detaljnije u novije vrijeme bavi Anna Schirlbauer, koja je rezultate svojih istraživanja ustupila autoricama rada. Schirlbauer, A. Ephraim Hochhauser – ein kaum bekannter Malerkollege von Troger, Maulbertsch und Meytens (rukopisni rad, 2017).

18 Perči, Lj. Inventar valpovačkog dvorca iz kolovoza 1736. godine. Osječki zbornik 29(2009), Osijek, str. 203–216.

19 Balen, B. Zbirka slike 18. i Zbirka slike 19. st. U: *Sakralna umjetnost iz zbirki GLUO*. Osijek : Galerija likovnih umjetnosti Osijek, 2003., str. 6.; Cvjetnić, S. *Slikarstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj*. U: *Hrvatska i Europa : kultura, znanost i umjetnost*. Sv. 3. Barok i prosvjetiteljstvo (XVII – XVIII stoljeće). Golub, I. (ur.). Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti : Školska knjiga, 2003., str. 660–661.; Perči, Lj. *Valpovačka župna crkva i dvorska kapelica između 1722. i 1736. Scrinia Slavonica 9(2009)*, Slavonski Brod, str. 99–124.; Repanić-Braun, M. *Barokno slikarstvo – odsjaji oltarnih slika*. U: *Slavonija, Baranja i Srijem : vrsta europske civilizacije : katalog izložbe*. Kusin, V.; Sulc, B. (ur.). Sv. 2. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske ; Galerija Klovičevi vrori, 2009., str. 383.; Repanić-Braun, M. *Barokno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj*. U: *Hrvatska umjetnost : povijest i spomenici*. Pelc, M. (ur.). Zagreb : Institut za povijest umjetnosti : Školska knjiga, 2010.; Turkalj Podmanicki, M. *Austrijsko i njemačko plemstvo – promotori i nositelji baroknog stila početkom 18. stoljeća na području istočne Hrvatske*. Godišnjak Njemačke zajednice 22(2015), Osijek, str. 271–281.

20 Obad Šćitaroci, M.; Bojančić Obad Šćitaroci, B. *Dvorci i perivoji u Slavoniji : od Zagreba do Iloka*. Zagreb : Šćitaroci, 1998.

21 Perči, Lj. *Komiteti-Haus zu Valbo – prilog poznavanju kazališnog života u Valpovu od 1809. do 1823. godine u svjetlu arhivskog fonda obitelji Prandau i Normann*. Osječki zbornik 28(2007), Osijek, str. 127–143.; Perči, Lj. *Prilog poznavanju glazbenog života u Valpovu od 1790. do 1825. godine u svjetlu arhivskih fondova obitelji Prandau i Normann*. Analiz Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku 22(2006), Osijek, str. 115–140.; Perči, Lj. *O uzgoju limuna, ananasa i grčnjim staklenicima u Valpovu*. Valpovački godišnjak 12(2007), Valpovo, str. 29–56.; Perči, Lj. *Kazalište u Valpovu od 1809. – 1823. godine u svjetlu arhivskog fonda HR-DAOS-476*. U: *Vrijeme i prostor u hrvatskoj dramskoj književnosti i kazalištu*. Zagreb ; Osijek : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta : Filozofski fakultet, 2007., str. 45–58.; Perči, Lj. *Valpovačko vlastelinstvo na početku uprave baruna P. A. Hillepranda*. Analiz Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku 24(2008), Osijek, str. 75–97.; Perči, Lj. *Graditelj kazališta na majuru : Anton (Anton) Hartmann (1749. – 1830.)*. Analiz Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku 31(2015), Osijek, str. 101–116.

22 Najcer Sabljak, J. *Klasicizam u likovnim zbirkama slavonskog plemstva*. U: *Klasicizam u Hrvatskoj : znanstveno-stručni skup : program i knjiga sazettaka*. Kraševac, I.; Raič Stojanović, I. (ur.). Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2014., str. 10.

23 Dvorac Rothenthurn u Austriji kupili su 1880. Konstantin grof Normann-Ehrenfels i njegova supruga Marijana rođ. baronica Hilleprand von Prandau. Maria Ana bila je njihina baka s očeve strane. Autorice rada zahvaljuju današnjim vlasnicima dvorca i nasljednicima obitelji Normann-Ehrenfels, gospodinu Georgu barunu von Pereira-Arnsteinu i njegovoj suprugi Mariji, na gostoprimgstvu i mogućnosti uvida u likovne i arhivske zbirke dvorca Rothenthurn. Zahvaljujemo takoder i Nikoli barunu Adamoviću, koji nam je omogućio ovaj kontakt.

Sl. 2.
Georg barun Pereira-Arnstein sa suprugom i autoricama priloga ispred glavnoga ulaza u dvorac Rothenthurn

Sl. 3.
Jasminka Najcer Sabljak u glavnom salonu
Dvorca Rothenthurn

palače ovoga društva i nabave velikih koncertnih orgulja za tzv. Zlatnu dvoranu (podignuta 1870.).²⁹ U spomen na tu značajnu ulogu, na središnjoj svirali u prospektu orgulja ugraviran je natpis: *GUSTAV FREIHERR / von PRANDAU / hat der Erste zum Bau dieses / WERKES 1000 ft gespendet / am 19 Jänner MDCCCLXIX*.

Sa suprugom Adelom rođ. Cseh von Szent-Kátolna nabavljao je umjetnine kojima sredinom 19. stoljeća u *valpovačku zbirku* unose stilove kasnoga bidermajera, romantizma i akademskog realizma. Narudžbe su se dijelom odnosile na ugledne strane autore (Friedrich Amerling, Carl Rahl), a dijelom na renomirane udomačene umjetnike poput Hugo Conrada von Hötzendorfa i Josipa Franje Mücka. Pritom posebnu pozornost zaslužuju radovi vrsnog austrijskog bidermajerskog slikara Amerlinga te udomačenog Mücka, s obzirom na to da se u oba slučaja radi o seriji portreta. Friedrich Amerling uskcesivo je izveo za zbirku portrete triju Gustavovih kćeri: dva Marijanina portreta te po jedan Alvine i Stephanie.³⁰ (kat. br. 39 – 40, MLU) Njegov se portret Alvine barunice Hilleprand von Prandau udane grofice Pejačević smatra vrhuncem portretne umjetnosti u hrvatskim likovnim zbirkama, a istraživanjem Amerlingova kompletogn opusa u europskim privatnim i javnim zbirkama taj portret ulazi među ponajbolja njegova djela.³¹

Josip Franjo Mücke također je bio angažiran za izradu portreta članova

24 Szabo, A. *Velikaška porodica Hilleprand von Prandau i obilježja njihinih doprinosa razvoju hrvatske kulture i prosvjete*. Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 11(2011), Osijek, str. 65–74.

25 Stanić, D. *Zaboravljeni valpovački barun Karlo Prandau (1792. – 1856.) – vrijedan glazbenik i skladatelj*. Valpovački godišnjak 8(2003), Valpovo, str. 7–32.; Ajvanović-Malinar, I. *Hilleprand von Prandau, Karlo*. URL: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx> (14. 11. 2017.)

26 ***Johann Stadler. U: *Biographical Lexicon des kaisertums Österreich*. Von Wurzbach, C. (ur.). Sv. 37. Wien, 1878., str. 55–56.

27 ***Ludwig Spohr. U: *Biographical Lexicon des kaisertums Österreich*. Von Wurzbach, C. (ur.). Sv. 36. Wien, 1878., str. 215–217.

28 Stanić, D. *Barun Gustav Prandau (1807. – 1885.) – ljubitelj glazbe i mecena*. Valpovački godišnjak 12(2007), Valpovo, str. 145–152.; Radauš, T. *Hilleprand von Prandau*. URL: <http://tbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7630> (14. 11. 2017.)

29 Blätter der Erinnerung an den Bau und die Eröffnung des neuen Hauses der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien 1870. Wien : Verlag der Gesellschaft der Musikfreunde, 1870., str. 46.

30 Pretpostavljamo da su portreti naručivani uoči njihove udaje, a kako se Marijanin udaval da dva puta, postoji njezin portret uoči udaje za grofa Zichyja te portret uoči udaje za grofa Normann-Ehrenfelsa. U valpovačkoj je zbirici sačuvana drugi (po nastanku) Marijanin i Alvini portret.

31 Grabner, S. *Friedrich von Amerling 1803. – 1887.*, katalog izložbe Belvedere, Beč, 2003.; Balen, B. *Dva portreta Friedricha Amerlinga iz fundusa Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku*. Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice 2005., Osijek, str. 75–78.; Najcer Sabljak, J. *Nav. djelo*, 2009., str. 469.; Kraševac, I. *Likovne umjetnosti i umjetnički obrat u 19. stoljeću*. U: *Hrvatska umjetnost : povijest i spomenici*. Pelc, M. (ur.). Zagreb : Institut za povijest umjetnosti : Školska knjiga, 2010., str. 488–489. J. Hradilová i H. Mislerová u Alma laboratorija u Pragu istraživali su Amerlingovo slikarstvo na osnovi pigmenta njegovih poznatih portreta. Istraživanje je 2008. obuhvatilo i oba Amerlingova portreta u Osijeku (Marijanin i Alvini) te Marijanin portret u Levoči. Na osnovi analize pigmenta došlo su do zaključka da je prvo nastao Marijanin portret koji se danas nalazi u Levoči, potom njezin portret sačuvan u Valpovu, zatim portret Stephanie, pa na kraju Alvini portret. U izradi Alvinih portreta Amerling koristio cinkovo bjelilo kao novost u kasnijoj fazи svoga rada, što portretu daje posebne kolorističke kvalitete. Hradilová, J.; Mislerová, H. (2010.) *Painting technique of portraits painted in the 19th century by Friedrich von Amerling*. U: *Acta Artis Academica – The story of Art-Artwork Changes in Time*, Prag, 2010., str. 137–164.

obitelji Hilleprand von Prandau i s njima već srođene obitelji Normann-Ehrenfels, kao umjetnik koji je tih godina intenzivno radio za plemićke krugove i bogatije gradske obitelji na području istočne Hrvatske, pa je u *valpovačkoj zbirici* sačuvan niz ostvarenja koja čine značajan segment unutar njegova opusa, posebice portretistike.³² (kat. br. 41 – 46, MLU) Senzibilitet za likovnu umjetnost i zavičajnu baštinu barun Gustav pokazao je i u slučaju podizanja spomenika Matiji Petru Katančiću, koji je 1873. godine bio postavljen u blizini srednjovjekovne kule valpovačkog dvorca, a kasnije premješten na novu poziciju ispred glavnog pročelja. Inače, kiparska djela u svim su zbirkama slavonskih i srijemskih plemičkih obitelji malobrojna u odnosu na slikarsku baštinu pa je stoga jedino sačuvano portretno kiparsko djelo relativno malih dimenzija u *valpovačkoj zbirici* još važnije. Riječ je o studiji biste s likom baruna Gustava, kojoj zasad nisu utvrđeni autor i datacija. (kat. br. 32, MSO) S obzirom na to da postoji jedna portretna fotografija na kojoj je Gustav snimljen u vrlo sličnoj odjeći, riječ je o modelu prema kojem je nakon njegove smrti trebala biti izvedena bista uobičajenih dimenzija. Zanimljivo je istaknuti da se u *podgoračkoj zbirici* čuva portretna bista njegove kćeri Alvine, sličnog kiparskog rukopisa, rad uglednog kipara Józsefa Engela.³³ (kat. br. 63, MLU) Stoga se i Gustavov kiparski portret može smatrati djelom nastalim u krugu ugarskih autora druge polovice 19. stoljeća.

Uz niz obiteljskih portreta, u razdoblju kolekcioniranja baruna Gustava i supruge Adele nabavljen je i jedan pejsaž Hugo Conrada von Hötzendorfa iz 1856. godine, koji nije reprezentativan samo po dimenzijama već i po slikarskoj opremi. (kat. br. 65, MLU) Naime, to se veliko ulje na platnu nalazi u izvornom, profiliranom i bogato raščlanjenom drvenom okviru. Ta je slika *homage* slavonskoj šumi, koja se upravo u vrijeme baruna Gustava počela intenzivnije gospodarski iskoristavati na Valpovačkom vlastelinstvu i predstavlja zanimljiv odmak od uobičajene tematike obiteljskih portreta koji dominiraju u materijalu *valpovačke zbirke*. Slika je ostavila značajan trag u razvoju romantičarskog pejzažnog slikarstva s temom šume i u nacionalnim okvirima i u Hötzendorfovom opusu.³⁴ U kontekstu šumskog pejzaža zanimljivo je spomenuti da se i najznačajniji šumarski stručnjak na Valpovačkom vlastelinstvu, Adolf Danhelovsky, u svojoj knjizi o tehnologiji rada u slavonskim hrastovim šumama *Abhandlung über die Technik des Holzwaaren-Gewerbes in den slavonischen Eichenwaldern* (izd. 1873.) poslužio nizom crteža (vjerojatno vlastitih) s prikazom šumskih radnika. Njihova je likovna vrijednost skromna, no dokumentarno-povjesna izrazita, a crteži su kasnije reproducirani u brojnim publikacijama, no bez oznake autorstva, odnosno izvornika.³⁵

32 Balen, B. Josip Franjo Mücke 1821. – 1883. Osijek : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad : Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku, 2000.

33 Najcer Sabljak, J.; Lučevnjak, S. Nav. djelo, 2013., str. 242.

34 Najcer Sabljak, J. Šuma u slikarstvu Slavonije. U: Šuma : slikarstvo, kiparstvo, književnost, produkt dizajn iz ciklusa priroda (šuma, vode, zemlja, more). Pokleški Stošić, J. (ur.). Zagreb : Umjetnički paviljon u Zagrebu : Hrvatski drveni klaster, 2017., str. 48.; Najcer Sabljak, J. Slavonska šuma u djelima Hugo Conrada von Hötzendorfa i Adolfa Waldingera. U: Slavonske šume kroz povijest : zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu 1. – 2. listopada 2015. Župan, D.; Skenderović, R. (ur.). Slavonski Brod : Hrvatski institut za povijest, Područna za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2017., str. 281–295. URL: <http://histwood.hipbs.hr/histwood/wp-content/uploads/2016/06/Zbornik-Slavonske-sume-kroz-povijest.pdf> (14. 11. 2017.)

35 Župan, D. Školovanje slavonskih šumara u Mariabrunnu (1813 – 1867) s posebnim osvrtom na Adolfa Danhelowskog. U: Slavonske šume kroz povijest : zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu 1. – 2. listopada 2015. Župan, D.; Skenderović, R. (ur.). Slavonski Brod : Hrvatski institut za povijest, Područna za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2017., str. 281–295. URL: <http://histwood.hipbs.hr/histwood/wp-content/uploads/2016/06/Zbornik-Slavonske-sume-kroz-povijest.pdf> (14. 11. 2017.)

Obitelji Normann-Ehrenfels i valpovačka zbirka

Obitelj Normann-Ehrenfels ulazi u kontekst razvoja *valpovačke zbirke* 1852. godine, ženidbom Heinricha Fridricha Konstantina grofa Normann-Ehrenfelsa udovicom Marijanom groficom Zichy rođ. barunicom Hilleprand von Prandau. Bračni je par rezidirao u bizovačkoj kuriji, a tek su pod kraj Konstantinova života kupili dvorac Rothenthurn u Austriji. (Sl. 2., 3., 4. i 5.) Iako nisu živjeli u Valpovu, nekoliko se umjetnina u *valpovačkoj zbirici* može direktno dovesti u vezu s ovim bračnim parom. Riječ je o portretima članova obitelji Normann-Ehrenfels i njihovih rodaka, među kojima posebno mjesto zauzima niz minijaturalnih portreta. Među njima je minijatura izvedena u tehniци ulja na drvetu s Marijaninim portretom, čiji je autor bečki bidermajerski slikar Karl von Saar, te pandan tome portretu s likom mladoga grofa Konstantina, koji je obitelj naknadno istovjetno opremila i, unatoč tome što nije signiran, pripisala istom autoru. (kat. br. 110, 111, MV) U nizu su minijatura i četiri portreta Konstantinovih predaka, odnosno pandan-portreti dvaju bračnih parova. Portret Konstantinova djeda Philippa Christiana Friedricha grofa Normann-Ehrenfelsa nastao je prema slici poznatog njemačkog klasicističkog slikara Philippa Friederica von Hetscha iz 1812. godine, a prikazuje ga s viteškim Ordenom zlatnog orla i bavarskim viteškim Ordenom sv. Huberta. (kat. br. 114, MV) Njegov je pandan portret supruge Francisce Henrice Auguste rođ. barunice von Harling (kat. br. 115, MV). Drugi bračni par je Konstantinov otac Karl August Ludwig Friedrich i majka Karoline Friedrike rođ. barunica von Weiler. (kat. br. 116, 117, MV) Sve četiri slike čine *galeriju predaka*, u formi ovala uokvirene u pravokutne stilске okvire, a na slikama su izvedeni i obiteljski grbovi. Uz ova dva bračna para u galerijskom je nizu minijaturalnih portreta i akvarel s likom djeda po majčinoj strani, Friedricha baruna von Weilera, prikazanog u viteškom oklopu. Za sve nedatirane minijature Konstantinovih predaka s velikom sigurnošću prepostavljamo da su nastale 1908. godine kod Josefa Steinera prema izvornim portretima s početka stoljeća te čine *galeriju predaka* obitelji Normann-Ehrenfels i Edle von Vest.

Barun Gustav nekoliko je godina nadživio svoga zeta Konstantina pa je na razvoj *valpovačke zbirke* mogao utjecati tek njegov unuk Rudolf Joseph grof Normann-Ehrenfels, koji se 1890., nekoliko godina nakon preuzimanja Valpovačkog vlastelinstva, oženio Julijanom rođenom Edle von Vest. Taj će bračni par svojim akvizicijama, ali i brigom o već sabranom materijalu, ostaviti najznačajniji trag u povijesti *valpovačke zbirke*.

Zahvaljujući njihovim kolecionarskim sklonostima i mecenatstvu, zbirka je obogaćena nizom kvalitetnih djela hrvatskih umjetnika, pa je tako početkom 20. stoljeća, nakon djela stranih i udomačenih umjetnika, počelo i kolekcioniranje djela domaćih slikara u *valpovačkoj zbirici*. (kat. br. 77-80, MLU) Pri tome je bila posebno važna uloga grofa Rudolfa kao

Sl. 4.
Razglednica dvorca Rothenthurn,
poč. 20. stoljeća (iz arhive dvorca)

Sl. 5.
Grobnica Constantina grofa von Normann-Ehrenfelsa i njegovog unuka Rudolfa u perivoju dvorca Rothenthurn

mecene i istaknutoga člana Društva hrvatskih umjetnika.³⁶ U kontekstu toga angažmana najvažniji je događaj bio otkup umjetnina na izložbi toga društva u Osijeku krajem 1906. godine, koju je organizirao likovni i književni kritičar Radoslav Bačić u reprezentativnoj dvorani Virovitičke županije nakon što je, pod pokroviteljstvom banice Elizabete (Lile) grofice Pejačevići, izložba bila završena u Zagrebu.³⁷ Taj je događaj pozitivno odjeknuo u javnosti, no do dolaska bračnog para Normann-Ehrenfels iz Valpova nije bilo značajnijih otkupa. Nakon što su Rudolf i Julijana za *valpovačku zbirku* kupili najskuplja djela, izložba je do kraja osječkog gostovanja ostvarila zapažen financijski uspjeh jer su i ostali kolezionari s ovoga područja počeli kupovati i naručivati djela domaćih umjetnika.³⁸ Tako su u *valpovačkoj zbirici* završili reprezentativni radovi koje ubrajamo u kapitalna djela hrvatske moderne.³⁹ Među njima je *Val*, slika Mencija Klementa Crnčića, *Trenkovi panduri* Bele Čikoša Sesije (obje slike iz 1906.) te *Grobje u Kuni* Celestina Medovića, djelo prvotno izlagano na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine. (kat. br. 77 – 80, MLU) Podupiranje mladih hrvatskih umjetnika nastavlja se angažiranjem zagrebačkog portretista Jose Bužana, koji je u Valpovu 1909. i 1910. portretirao članove obitelji Normann-Ehrenfels. U zbirci su ostali sačuvani samo portreti grofa Rudolfa i kćeri Vere kao djevojčice. (kat. br. 68 – 69, MLU) Novi reprezentativni portret grofa Rudolfa izveo je i Vladimir Becić 1912. godine. (kat. br. 66, MLU) Osim popunjavanja zbirke obiteljskim portretima, na Prvoj umjetničkoj izložbi Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku nabavljen je 1910. godine i jedan od modernih pejzaža, djelo slavonskog slikara Dragana Melkusa *Slavonska idila*. (kat. br. 80, MLU) Grofovka je obitelj pomagala i lokalne umjetnike pa su tako za jedan od posljednjih portreta u zbirci angažirali

36 Maruševski, O. Društvo umjetnosti 1868. – 1879. – 1941. : iz zapisaka Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2004., str. 155–156.

37 Švajcer, O. Likovna kronika Osijeka 1850. – 1969. godine. Osijek : Galerija likovnih umjetnosti, 1991., str. 62.

38 Bačić, R. Likovna umjetnost u Osijeku. U: Jubilarni almanah Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku. Osijek : Klub hrvatskih književnika i umjetnika, 1929., str. 126–132.

39 Najcer Sabljak, J.; Lučevnjak, S. Hrvatska moderna u zbirkama slavonskog plemstva (rukopisni tekst predan za zbornik Žvonka Makovića, 2018.).

40 Ivanković, G. M.; Grubišić, A. 125 godina Muzeja Slavonije u Osijeku. Osijek : Muzej Slavonije, 2002., str. 14–15.; Najcer Sabljak, J. Skriveno blago podgoračkog dvorca. Osječki zbornik 30(2011), Osijek, str. 166.

41 Kušen, D. Prilog za životopis Dragutina Neumannu. Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 11(2011), Osijek, str. 289–305.

42 Ivanković, G. M. Josip Juraj Strossmayer u Osijeku : katalog izložbe. Osijek : Muzej Slavonije, 2015., str. 10., 53–55.

43 Čuva se u zbirci dvorca Rothenthurn u Austriji.

44 Najcer Sabljak, J. Nav. djelo, 2012.

slikara rodom iz Valpova, Izidora (Isu) Junga, koji je 1930. izveo portret u bizovačkoj narodnoj nošnji Rudolfove i Julijanine snahe, Marije-Therese Laure Antonije grofice Normann-Ehrenfels rođ. barunice Apfaltrer von Apfaltrern. (kat. br. 136, MV) Naklonost Rudolfa i Julijane prema likovnoj umjetnosti i razvoju kulturnog života u Hrvatskoj očituje se i u donacijama predmeta kao potpori osnivanju i radu muzeja i galerija u Osijeku i Zagrebu. Brojne su predmete poklonili osječkom muzeju, poput lutki u narodnim nošnjama i vrijedne numizmatičke zbirke. Strossmayerovo galerijsko u Zagrebu su 1922. godine poklonili sliku *Apostol Pavao*, djelo Carla Rahla iz ostavštine Pavla grofa Pejačevića.⁴⁰ (kat. br. 64, MLU) Osobito je u tom kontekstu bila značajna njihova potpora institucijama koje je osnovao i podupirao đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, pa se u tome može očitati i određeni politički diskurs, koji je zastupao i glavni odvjetnik Valpovačkoga vlastelinstva, ugledni osječki advokat Dragutin Neumann.⁴¹ Grof Rudolf je s Neumannom, svojim vršnjakom i zavičajnikom te osobom od najvećeg povjerenja, očigledno dijelio i domoljubne stavove koje je zastupao Strossmayer. Prigodom 50. obljetnice njegova biskupovanja (1900. godine) grof mu je poklonio reprezentativni biskupski štap koji je naručio iz Beča.⁴² (kat. br. 21, 26, MSO) Biskup je uzvratio taj znak pažnje pa je od Strossmayera grof dobio na dar veliki privjesak za lančić u formi latinskog križa.⁴³ Nakon biskupove smrti, 1907. godine grof je poklonio novoutemljenoj galerijskoj ustanovi, danas Modernoj galeriji u Zagrebu, spomen-plaketu s likom biskupa Strossmayera, rad austrijskog medaljera Rudolfa Marschalla.⁴⁴ (kat. br. 73, MLU)

Rudolf i Julijana intenzivirali su brigu za naslijedenu kolekciju umjetnina

ne samo narudžbama i otkupima novih djela već i restauracijom starih umjetnina, izradom kopija slika, kao i aplikacijom obiteljskih grbova na postojeće obiteljske portrete. Rudolf je 1902. dao osjećkom slikaru Dimitriju Markoviću na restauraciju dvije slike. Jedna je u dokumentima navedena kao Tizianova *Venera i Amor*, a druga *Judit i Holoferno*, rad nizozemske škole.⁴⁵ No slike nisu sačuvane u zbirci pa je teško utvrditi je li riječ o točnim atribucijama.

U slučaju apliciranja grbova na obiteljske portrete obavljena je temeljita priprema za taj zahvat kako bi doslikani grbovi bili u skladu s heraldičkim pravilima. U Muzeju Valpovštine čuva se mapa crteža grbova obitelji valpovačkih vlastelina i s njima vezanih obitelji (Lattermann, Pejačević, Vest...). Crteže je izveo ugledni austrijski heraldičar Ernst Krah.⁴⁶ Ova je mapa poslužila kao predložak slikarima koji su naknadno dodavali, odnosno oslikavali, grbove na gotovo sve obiteljske portrete u *valpovačkoj zbirki*. (kat. br. 2, MV)

Najveći su zahvat u kolekciju Rudolf i Julijana učinili narudžbom kopija postojećih obiteljskih portreta te izradom nekih novih, i to u formi minijature. Ovo je bio ponešto zakasnjeni fenomen u kontekstu povijesti europskoga slikarstva jer je svoj posljednji uzmah minijatura zabilježila sredinom 19. stoljeća, prije pojave fotografije koja je istinsula portretnu minijaturu kao slikarski *genre*. No očigledno su Rudolf i Julijana osjetili potrebu za kopiranjem i dopunom *galerije predaka* kao najznačajnijeg segmenta svoje zbirke te su svojim narudžbama reafirmirali portretnu minijaturu i ostavili jednu od najznačajnijih takvih (pod)zbirki na području Slavonije.⁴⁷ U tom je poslu najznačajniji bio angažman austrijskog slikara Josepha Steiner-a, portretista, slikara pejzaža i *genre-scene* te grafičara, koji je bio školovan u Beču i Berlinu, a radio je kao ilustrator časopisa i dizajner plakata, reklama i razglednica.⁴⁸ Steiner je od 1906. do 1908. godine u nekoliko navrata radio kopije portreta predaka obitelji Normann-Ehrenfels, Hilleprand von Prandau i Edle von Vest, portrete cara Karla VI. i kralja Friedricha I. od Württemberga, zaslužnih za uspon obitelji Normann-Erhernfels, a vjerojatno je izveo i oslikavanje obiteljskih grbova na nekim stariim portretima. Steiner je kopirao slike u obiteljskim zbirkama u Valpovu, Beču i Rothenthurnu, što je vidljivo iz signatura na poleđini minijatura. (kat. br. 3, 4, 11, 12, 25, 114-117, 121-123, 125-136, MV)

Izrada novih minijatura bila je vrlo promišljena jer je u zbirci već postojao niz starijih minijatura, poput portreta Alvine barunice Hilleprand von Prandau udane grofice Pejačević u tehniči akvarela na bjelokosti iz razdoblja oko 1850., djelo poznatog austrijskog portretnog minijaturista Adolfa Theera. (kat. br. 23, MV) Steiner je u ovome slučaju izveo portret njezina supruga Pavla grofa Pejačevića kao pandan već postojećem djelu u opremi i dimenzijama, vjerojatno se služeći nekom fotografijom kao predloškom. Osim kod Steiner-a, obitelj je početkom 20. stoljeća naručivala minijature i kod drugih autora ili ih je dobivala na poklon. Tako su u zbirci sačuvane dvije minijature u bjelokosti identičnih dimenzija i opreme, s prikazom članova obitelji Normann-Ehrenfels. Jedna je signirana s *Abel 1906. Stuttgart*, a prepostavljam da je i drugu radio isti njemački slikar. Vjerojatno se radi o portretima Rudolfova strica

45 Švajcer, O. Nav. djelo, 1991, str. 56.

46 ***Krah, Ernst August. URL: http://www.biographien.ac.at/oebi/oebi_K/Krah_Ernst-August_1858-1926.xml (14. 11. 2017).

47 Šimićić, A. Ljupki čuvari uspomena : portretna minijatura iz Zbirke slika i okvira Muzeja Slavonije : katalog izložbe. Osijek : Muzej Slavonije, 2014.

48 Maryška, Ch. Steiner, Joseph. URL: <http://www.biographien.ac.at/oebi?frames=yes> (14. 11. 2017.)

49 *** Élisabeth Vigée-Lebrun. URL: <https://www.britannica.com/biography/Elisabeth-Vigee-Lebrun> (14. 11. 2017.)

Carla Ludwiga Augusta Friedrika grofa Normann-Ehrenfelsa te njegova sina Carla Wilhelma Christopha. (kat. br. 124, MV)

Posebnost u *valpovačkoj zbirci* čine tri minijature u bjelokosti s prikazima članova francuske kraljevske kuće, no one su stariji materijal od Steinerovih kopija. Riječ je o Mariji Antoinetti s dvoje djece, Elisabethi de Bourbon i Louisu XVI. s djecom. Minijature kopiraju detalje slika poznatih autora, kao što je portret Marije Antoinette, rad francuske slikarice Vigée-Lebrun⁴⁹ (kat. br. 118-120, MV). Nastale su u drugoj polovici 19. stoljeća, a prepostavljam da su ih članovi obitelji Hilleprand von Prandau ili Normann-Ehrenfels kupili na jednom od putovanja i tako unijeli u zbirku. Imaju iznimno raskošne, ručno rađene brončane i porculanske okvire s pozlatom i bogatim ukrasima u obliku stiliziranih vitica i simbola francuske kuće kao što su kruna, monogrami ili *fleurs-de-lis* te s ukrasnom mašnom na vrhu okvira.

Osim portreta i nešto pejzaža, u razdoblju kada Rudolf i Julijana skrbe o zbirci ona se obogaćuje i slikama druge tematike. Budući da se u obitelji kroz generacije njegovalo lov kao posebno važna društvena zabava i da je interijer dvorca u Valpovu bio raskošno uređen lovačkim trofejima, kako je to razvidno na sačuvanim fotografijama, imali su i slike takve tematike. Jedno je takvo djelo ulje na azbestu s prikazom sv. Huberta, zaštitnika lova (kat. br. 59, MSO). Slika je nastala u Beču 1910. godine, a opremljena je bogato razvedenim, masivnim drvenim okviriom s apliciranim grbom obitelji Normann. U zbirci su bili i prikazi objekata u vlasništvu obitelji Normann-Ehrenfels i njihovih rođaka. Na primjer, sačuvan je minijaturni akvarelirani pejzaž s prikazom dvorca Ehrenfels u pokrajini Württemberg (sredina 19. st.). (kat. br. 8, MV) Posebno su značajni prikazi valpovačkog dvorca i drugih objekata na Valpovačkom vlastelinstvu, koji imaju manju umjetničku, no značajnu kulturno-povjesnu važnost. (kat. br. 76, MLU) U zbirci minijatura sačuvano je i jedno ulje na drvetu s prikazom perivoja ispred dvorca u Valpovu, rad iz 19. st. Sačuvan je i akvarel nastao oko 1900. godine koji prikazuje valpovački dvorac, prtenu cestu koja vodi do njega, kočiju, okolne objekte i kip Majke Božje na visokom postamentu. (kat. br. 2, MLU) Akvarel je radio Franjo Červenka, a cijelokupan rad u svojoj izvedbi upućuje na umjetnika skromnih slikarskih dosega.

Druga valpovačka veduta iz ovoga razdoblja datirana je u 1918. godinu, a prikazuje staru kulu valpovačkog dvorca, rad neutvrđenoga slikara s inicijalima A. K. Iz 1930. godine treća je veduta valpovačkog dvorca, rad autora Izidora (Ise) Junga. (kat. br. 137, MV)) Osim ovih, u zbirci su postojale i vedeće izvedene kao slike, crteži, grafike te uramljene fotografije različitih lokaliteta i objekata na vlastelinstvu.

U *valpovačkoj zbirci* ostale su sačuvane i dvije skulpture u bronci s prikazom legendarnog engleskog kralja Arthura i gotskog kralja Teodorika. Kipove je nabavio grof Rudolf u Austriji, na jednom od svojih brojnih putovanja, a predstavljaju umanjene replike poznatih brončanih skulptura s groba Maksimilijana I. u dvorskoj crkvi u Innsbrucku. Skulpture su vjerojatno rad iz druge polovice 19. ili s početka 20. stoljeća, a nabavljeni su, prepostavka je, zbog svoje dekorativne funkcije i kao memorabilija, no vrijedan su pokazatelj što se sve kolecioniralo u promatranom razdoblju. Nakon nabave ukrašavale su jedan od

reprezentativnih salona valpovačkog dvorca, kako je razvidno iz sačuvane fotodokumentacije.⁵⁰ Iz *valpovačke zbirke* sačuvana je studija biste Gustava Hillepranda von Prandaua i skulptura *Venera Miloska*, kao broncirana sadra, zasad neutvrđenog autora i datacije. S obzirom na to da su replike antičkih kipova bile izvjestan imperativ u plemićkim kolekcijama, takvo je djelo očekivano, no nisu poznate okolnosti niti vrijeme nabave skulpture za zbirku.

Valpovačka zbirka u sutoru postojanja

U prethodnim poglavljima izložena je kronologija nastanka *valpovačke zbirke*, odnosno njezin razvoj kroz narudžbe, otkupe, kopiranja umjetnina i druge načine popunjavanja zbirke. U ovom se poglavju pokušava sagledati finalna faza njezina postojanja *in situ*, odnosno u prostoru valpovačkoga dvorca, u razdoblju koje neposredno prethodi Drugom svjetskom ratu.

Uza sve umjetnine koje su prikupljali članovi obitelji Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels i koje su se pretežno odnosile na portrete njihovih članova, specifičnost *valpovačke zbirke* jest i u tome što se u njoj početkom 20. stoljeća našla cijela jedna druga umjetnička zbirka. Riječ je o *podgoračkoj zbirci*, kolekciji koja je nastala tijekom 19. stoljeća u dvorcu Pavla grofa Pejačevića i njegove supruge Alvine rođ. barunice Hilleprand von Prandau u Podgoraću, mjestu nedaleko od Našica.⁵¹ Njezin je postanak i razvoj detaljno opisan u pregledu likovne baštine obitelji Pejačević, a ovdje samo treba istaknuti da su za otkup zbirke, a time vjerojatno i spašavanje kolekcije kao cjeline, opet zasluzni Rudolf i Julijana. Zbirka je kupljena 1902. godine kao dio pokretnina Podgoračkog vlastelinstva, koje je ušlo u sastav Valpovačkog vlastelinstva.⁵² No tek je nakon smrti grofa Pavla 1907. godine bila izuzeta iz prostora podgoračkoga dvorca i prenesena u valpovački dvorac, gdje su njezine umjetnične postale dijelom inventara i stopile se s djelima *valpovačke zbirke*.

Najbolji uvid u kvantitetu i sadržaj *valpovačke zbirke* pruža dokument koji je naslovjen *MOBILAR-INVENTAR, der Gräflich Normannschen Schlosses u. Herrenhauses VALPOVO*.⁵³ Pisan je rukom, na njemačkom jeziku i datiran u ožujak 1938. godine. Na stotinjak stranica detaljno je opisan inventar svake prostorije u valpovačkom dvorcu, dvorskoj kapelici te izdvojenom objektu koji se naziva *grofova kuća*, u kojem je tada u Valpovu živio (odvojeno od obitelji) grof Rudolf, kao i nekoliko manjih objekata u kompleksu dvorca. Iako je svrha ovoga popisa bila prije svega identifikacija predmeta prilikom inventure te iskazivanje njihove finansijske vrijednosti, iz popisa se mogu rekonstruirati broj i vrsta umjetnina, koje su jasno istaknute u popisima pojedinih soba. Nedostatak popisa u svrhu proučavanja *valpovačke zbirke* relativno su oskudni podaci o pojedinom likovnom djelu jer se često ne navodi točan naziv umjetnine već samo podatak je li riječ o portretu, veduti ili slično. Autori se navode samo kod najprezentativnijih djela, poput ulja na platnu, a takvima su navedene i dimenzije. Popis uz vrstu (tehniku izrade) djela gotovo u pravilu donosi i podatak kakav okvir ima umjetnina, odnosno slika (npr. drveni, pozlaćeni, crni...) no u slučaju djela za koja su popisivači smatrali

da nemaju veću finansijsku vrijednost (najčešće je riječ o grafikama i crtežima) ne postoji gotovo niti jedan gore navedeni materijalni podatak.

No bez obzira na te nedostatke, popis pruža zanimljivu sumarnu sliku *valpovačke zbirke* u tome razdoblju, a dragocjen je i kao komparativni materijal s popisima zbirke nakon Drugog svjetskog rata. Na popisu je približno 400 predmeta za koje se s većom ili manjom sigurnošću može utvrditi status umjetnine. Naravno, u tome se broju nalaze i umjetnine *podgoračke zbirke*, koje su tada već bile dio inventara valpovačkog dvorca te izazivale posebnu pozornost posjetitelja, među kojima se ističe Konstantin Danhelovsky (Donji Miholjac, 1857. – Beč, 1939.), pravnik, teatrolog, kolezionar i dvorski savjetnik. On je kao sin Adolfa Danhelovskog, dugogodišnjeg upravitelja Valpovačkog vlastelinstva, posjećivao Valpovo i napisao o tome zanimljiv članak u kojem oduševljeno govori o kvaliteti slika pristiglih iz Podgorača.⁵⁴ U sljedećoj tabeli donosimo analizu sadržaja zbirke prema tehniči navedenoj u popisu:

Tehnika	Broj umjetnina
ulje na platnu	138
slika	184
akvarel	21
crtež	2
minijatura	2
grafika	4
litografija	21
bakropis ili bakrorez	6
drvorez	2
skulptura	1
drvena skulptura	1
reljef	3
plaketa	2
slikani grb na koži	6

Autori popisa naveli su dosta umjetnina pod općenitom kategorijom *slika*, vjerojatno zato što nisu bili u stanju točno odrediti tehniku djela pa se tu sigurno nalazi i nešto grafika, crteža, a možda i fotografija. Također je zanimljivo primijetiti da se u kategoriji *minijatura* nalaze samo dva predmeta, koji su precizno navedeni kao slike članova obitelji u *zlatnom okviru s 20 minijaturama u mesinganim okvirima*. Očigledno je da autori popisa postojeće minijature u *valpovačkoj zbirci*, kojih je bilo dosta, svrstavaju u neku drugu kategoriju, vjerojatno u *slike*. Začuđuje i relativno mali broj iskazanih grafika (33) pa smatramo da su one dijelom svrstane u kategoriju *slike*, a vjerojatno ih popisivači nisu ni zatekli kao sastavni dio inventara prostora jer su bile neuramljene, odnosno u mapama. S obzirom na specifičnosti medija grafike (postojanje multioriginala, rasprostranjenost, relativno lagana akvizicija...), ova djela nije moguće pouzdano analizirati u kategoriji vremena i načina nabave, no i ovdje

50 Obad Šćitaroci, M.; Bojančić Obad Šćitaroci, B. Nav. djelo, 1998., str. 315.

51 Najcer Sabljak, J.; Lučevnjak, S. Nav. djelo, 2013., str. 45-51.

52 Brajković, N. Vlastelinstvo Podgorač u posjedu valpovačkog vlastelinstva. Valpovački godišnjak 5(2000), Valpovo, 99-108.

53 Čuva se u arhivi dvorca Rothenthurn.

54 Danhelovsky, K. Altösterreichische Maler in einem jugoslavischen Schlosse. Neue Blätter für Gemäldekunde 3/4(1922), Beč, str. 68-69.

susrećemo vrijedne radove u kontekstu ostalih plemičkih zbirki.⁵⁵

Tematski u zbirci dominiraju portreti.

Zanimljivo je promotriti i način na koji su umjetnine bile raspoređene po prostorijama:

Kompleks dvorca

	Broj umjetnina
Prvi kat	
pisaća soba mladoga grofa	3
garderoba	7
spavaća soba	12
mali salon	15
veliki salon	88
salon starje grofice	19
blagovaonica	8
dječja soba	9
kontesina soba	11
spavaća soba starje grofice	25
knjižnica	3
hodnik ispred sobe za goste	1
soba za goste br. 1	11
soba za goste br. 2	10
soba za goste br. 3	5
soba za goste br. 4	29
Drugi kat	
mali salon br. 1	18
soba u tornju	1
soba iznad velikog salona	7
mali salon br. 2	13
spavaća soba barunice Prandau	3
blagovaonica	6
predsoblje	1
Bez oznake kata	
kancelarija domaćinstva	6
kancelarija tajnika	9
kancelarija direkcije	8
Kapela dvorca	
sakristija	2
kapela	6
oratorij (kor kapele)	1

Grofova kuća

salon	34
mali salon	9
spavaća soba	16

55 Najcer Sabljak, J. Bakroze i bakropisi iz plemičkih zbirki Slavonije i Srijema : katalog izložbe. Osijek : Muzej likovnih umjetnosti, 2015.

56 Lutz, A. Das slawonische Haus der Freih. Hilleprand v. Prandau und die Entstehungszeit der deutschen Niederlassungen in der Walpacher Herrschaft – Ein kritischer Beitrag zur Ahnen und Siedlungsgeschichte. U: Auslandsdeutsche Volksforschung. Beyer, H. J. (ur.). Sv. 2. Stuttgart : Ferdinand Enke Verlag, 1938., str. 352.

57 Vujić, Ž. Donator i donacija : ususret muzeju hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću : katalog izložbe. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2017., str. 6.

Očigledno je *piano nobile* valpovačkoga dvorca bio prvi kat ulaznoga trakta u kompleks dvorca, gdje se najveći broj umjetnina nalazio u reprezentativnom *velikom salonu*, a brojnim je umjetninama bio opremljen i salon u tzv. grofovjo kući. Zavidan broj umjetnina imale su i spavaće sobe grofa Rudolfa i grofice Julijane. Detaljnijim uvidom u popis može se nešto zaključiti i o osobnim afinitetima kolezionara. Na primjer, u Rudolfovom salonu bila je izložena plaketa sa Strossmayerovim likom u zlatu, srebru i bronci te okviru od mahagonija, što potvrđuje već opisan odnos između grofa i biskupa. U Julijaninu salonu i spavaćoj sobi dominiraju portreti članova obitelji i nešto slika sakralne tematike. Iz popisa se može rekonstruirati i obiteljski život toga vremena. Tada je u dvoru stalno boravila grofica Julijana, koju popis označava izrazom *starija grofica*, a barem povremeno i njezin sin Rudolf mlađi sa suprugom Terezijom, u popisu označeni kao *mladi grof i kontesa*. Zanimljivo je istaknuti da se još tridesetih godina 20. stoljeća jedna soba na drugome katu dvora naziva *spavaća soba barunice Prandau*, što znači da je njezin inventar ostao nepromijenjen od vremena Rudolfove majke, Marijane Normann-Ehrenfels rođ. Hilleprand von Prandau ili čak bake Adele Hilleprand von Prandau rođ. Cseh.

Veći broj umjetnina u spavaćoj sobi grofice Julijane i njezin smještaj tik do knjižnice upućuju da je grofica u kontekstu *valpovačke zbirke* i odnosa prema obiteljskom nasljeđu imala istaknuto mjesto. Posebno se brinula o opremi slika pa je na okvir, podokvir ili na pozadinu obiteljskih portreta stavljalas naljepnice ili čak drvene pločice s biografskim podacima koje je osobno ispisivala na njemačkoj gotici, a ponekad je uljepljivala i članke izrezane iz tiskovina. Takvimi su postupkom opremljene sve minijature pa se može pretpostaviti da su brojne kopije obiteljskih portreta u ovoj formi naručene upravo zbog Julijanine skrbri da se u *valpovačkoj zbirici* izgradi što potpunija *galerija predaka*. Svest o važnosti portreta kao obiteljske memorije ostavljene u nasljedstvo novim generacijama u njezinu je slučaju posebno došla do izražaja, što je u opisu valpovačkog dvorca zamjetio i njezin suvremenik, historiograf Andreas Lutz.⁵⁶ Zahvaljujući njemu, sačuvana je informacija da je biografske podatke o portretiranim članovima obitelji Julijani dala njezina sverkra, Marijana grofica Normann-Ehrenfels rođ. Hilleprand von Prandau.

Julijanin je angažman jedinstven u kontekstu naših plemičkih zbirki s obzirom na to da je svojim aktivnostima podarila dodatnu vrijednost obiteljskoj umjetničkoj kolekciji u smislu njezine tematske koherentnosti i historiografskih, odnosno biografskih referenci. Tim je postupkom Julijana ostvarila ne samo potrebitno društveno legitimiranje kao razlog kolecioniranja već je iskazala i osobni afinitet poznavatelja i ljubitelja umjetnosti jer je kroz svoje natpise na umjetninama dodavala potrebnu dokumentaciju u maniri pravog muzealca u upravljanju zbirkom. Za te je poslove bio nužan dugotrajan minuciozan i predan rad sa svakom umjetninom pa se Julijanlik ističe na pozornici naših kolezionara kao pravi primjer osobe koja kroz čin sabiranja *pojačava značaj individualne kreativne energije i snage...*⁵⁷ Njezin emocionalni senzibilitet očitovao se ne samo naglašenu ulogu u stvaranju likovne zbirke već i u

brojnim društvenim aktivnostima. Bila je predsjednica valpovačkog Crvenog križa (osobito ga je pomagala tijekom Prvog svjetskog rata), pridonijela je osnutku Hrvatske čitaonice u Valpovu, valpovačke Glazbene škole, Hrvatskog pjevačkog društva „Katančić“, a bila je i kuma zastavi valpovačkog Vatrogasnog društva. Zamijećena je i njezina posebna briga za knjižnu baštinu valpovačkih vlastelina.⁵⁸

U kontekstu povijesti *valpovačke zbirke* treba istaknuti i činjenicu da su valpovački vlastelini tijekom vremena podigli još nekoliko objekata u kojima je sigurno bilo umjetničkih djela (kurijsa u Donjem Miholjcu, kurije u Bizovcu i Koški, dvorac Jelengrad uz Dravu pokraj Petrijevaca, palača u Osijeku, razne tzv. lovačke kuće na vlastelinstvu, itd.), no inventari tih prostora nisu nam poznati. Posebno je zanimljiv slučaj dvorca Jelengrad, koji je podigao Rudolfov stariji brat Gustav Rudolf Karl Kaspar grof Normann-Ehrenfels i u njemu živio sa suprugom Herminom. No dvorac je 1918. godine bio opljačkan, a smatra se da je većina mobilijara bila uništena ili odnesena. Posljednje godine života grof Gustav proveo je u dvoru Premstätten kod Graza, koji je početkom 20. stoljeća kupila njegova supruga. Cjelokupni inventar dvorca njegova je udovica Hermina prodala na aukciji nekoliko mjeseci nakon suprugove smrti, krajem 1927. godine.⁵⁹ Iz publiciranog kataloga te prodaje razvidna je iznimna raskoš toga prostora, u koji je možda bilo preneseno i nešto spašenoga inventara iz Jelengrada, no u popisima nisu pronađeni predmeti za koje bi se moglo nedvojbeno utvrditi da su mu pripadali. Zahvaljujući popisu inventara valpovačkoga dvorca iz 1938. godine te nešto sačuvanih fotografija u Muzeju Valpovštine koje dokumentiraju njegov interijer, sadržaj *valpovačke zbirke*, pa i način na koji su umjetnine bile raspoređene u prostoru, relativno su nam dobro poznati. Postoji mogućnost da će se detaljnim pregledom fotografskog materijala sačuvanog u valpovačkom dvoru doći do još zanimljivih podataka u ovome smislu.

U pregled razvoja *valpovačke zbirke* potrebno je naglasiti i da se ulaskom svake nove supruge u obitelj zbirka povećavala određenim brojem umjetnina koje je mladenka prenosiла iz svog roditeljskog doma ili su se za zbirku naručivala nova djela, a ponajviše se to odnosilo na portrete njezinih roditelja i predaka. No proces je bio dvosmjeran pa se, osim ovakvih akvizicija, mora razmotriti i pojava odnošenja umjetnina iz zbirke udajom članica obitelji. Tako su, primjerice, dva Amerlingova portreta završila izvan *valpovačke zbirke*. Stariji je portret Marijane Hilleprand von Prandau, kasnije udane Normann-Ehrenfels, završio nakon udaje njezine kćeri Ane za Hilariusu (Vidoru) grofa Csákyja u njezinu novom domu u Slovačkoj i danas je u fundusu muzeja u Levoči.⁶⁰ (Sl. 6) U muzeju u Levoči je sačuvan i reprezentativni portret Ane grofice Csáky rođ. grofice

Sl. 6.
Dvorac obitelji Csáky u mjestu Spišský Hrhov kod Levoče

Sl. 7.
Mária Novotná, ravnateljica SNM- Spišké múzeum u Levoči, i Silvia Lučevná už portrete Hilariusu (Vidoru) grofa Csáky i supruge Ane rođ. grofice von Normann-Ehrenfels

58 Vinaj, M. Knjižnica Julijane Normann : ogled o ženskoj knjižnoj zbirci. Osječki zbornik 29(2009), Osijek, str. 327–336.; Vinaj, M. Kulturno-povijesna i znanstvena ishodišta spomeničke knjižnice Prandau-Normann. Analiz Zavoda

59 Inventar des Schlosses Premstätten, 1927. URL: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/digit/kende1927> (14. 11. 2017.)

60 Spišké múzeum u Levoči sastavni je dio Slovačkog narodnog muzeja (Slovenské národné múzeum) sa sjedištem u Bratislavu. Nakon Drugog svjetskog rata u njega je prenesen i dio ostavštine grofovske obitelji Csáky iz njihova neorokoko dvorca u mjestu Spišský Hrhov. Uvid u ovaj materijal omogućila je autoricama rada ravnateljica muzeja ph. dr. Mária Novotná, na čemu joj iskreno zahvaljujemo, kao i osobama koje su nam omogućile kontakt, univ. prof. em. dr. Moritzu Csákyju (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Kulturwissenschaften und Theatergeschichte) te prof. dr. sc. Vladu Obadu iz Osijeka.

Sl. 8.
Grobnica obitelji von Normann-Ehrenfels i Pereira-Arnstein na groblju u mjestu Molzbichl kod Rothenthurna

danasmjvjerojatno kod nasljednika njezine kćeri Etelke udane za markgrofa Pallavicinija. Pretraživanje drugih zbirki u koje su udajom prenošene umjetnine iz valpovačke zbirke predstavlja vrlo važan korak u razumijevanju razvoja ove kolekcije, a često su to i jedina mjesta na kojima je sačuvan portret pojedinog člana obitelji. Te su zbirke važne i kao izvor komparativnog arhivskog materijala, a posebno fotografskog.

Valpovačka zbirka u ratu i poraću

Valpovačka zbirka ostala je u velikoj mjeri sačuvana tijekom Drugog svjetskog rata i u poraću zahvaljujući nizu okolnosti te činjenici da su članovi obitelji Normann-Ehrenfels ostali živjeti u Valpovu tijekom toga razdoblja. Grof Rudolf preminuo je u svibnju 1942. godine, Rudolf mlađi i njegova obitelj živjeli su u Rothenthurnu, a u dvoru je u vrijeme rata živjela grofica Julijana, kojoj se iz Podgorača doselila kćer Marija Ana sa suprugom Lotharom pl. Berksom i unukom Julianom.⁶¹ Najvrednije slike valpovačke zbirke, mahom obiteljske portrete, Julijana je sklonila u župni dvor obližnje valpovačke crkve, no ostatak materijala bio je i dalje u dvoru. Na sreću, dvorac nije u ratu pretrpio znatnija oštećenja, no obitelj je potresla tragedija zatočenja Lothara i Marije Ane pl. Berks u valpovačkom logoru nakon uspostave nove vlasti, gdje je Lothar 1945. godine i preminuo. Obespravljena i osiromašena grofica Julijana s kćerijom Marijom Anom ostala je živjeti u Valpovu, no nije joj bilo dopušteno stanovati u dvoru. U nepoznatim okolnostima uspjela je dio inventara valpovačkog dvorca, pretežno namještaja, knjiga i predmeta svakodnevne upotrebe (npr. porculanski servisi, figurice, vase, nakit) skloniti kod Margite Pavlićek, nekadašnje zaposlenice (vjerojatno kuharice) u dvoru. Ti su predmeti pronađeni tek 1963. godine i odlukom Općinskog suda u Valpovu dodijeljeni Muzeju Valpovštine pa se tako u dvorac vratio i dio galerije predaka valpovačke zbirke.⁶²

U listopadu 1945. godine osječka muzealka, dr. sc. Danica Pinterović, kao predstavnica Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturno-historijskih spomenika pri Ministarstvu prosvjete Narodne Republike Hrvatske (kratica KOMZA) pregledala je dvorac i sve predmete za koje je smatrala

61 Kurtović, A. Pl. Berks i Ostrožac : tragovima jedne obitelji. Banja Luka : Cvrtak, 2017., str. 172.

62 Arhiva Muzeja Valpovštine, Rješenje Općinskog suda u Valpovu RI-13/1963-6 od 22. travnja 1963. u nedatiranom prijepisu; Paušak, M. Tiskana ostavština valpovačkih vlastelina : katalog izložbe. Valpovo : Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Četković-Miroslav“, Muzej Valpovštine, 2015., str. 9.

63 Arhiva Muzeja Slavonije, spis 269/45. Izveštaj D. Pinterović, Osijek, 31. listopada 1945.

64 Radoš, V. Oto Švajcer – povremeni opus : intelektualna ostavština Oto Švajcera u Galeriji likovnih umjetnosti. Osijek : Galerija likovnih umjetnosti, 2014.

65 Arhiva Ministarstva kulture Republike Hrvatske, spis KOMZA-e 355/46. Zapisnik KOMZA-e, Valpovo, 26. rujna 1946.

66 Arhiva Muzeja Slavonije, spis KOMZA-e 10/46. Zapisnik KOMZA-e, Osijek, 1946.

od pedesetak slika također pohraniti u osječkom muzeju.⁶⁷ Riječ je o najvrednijim umjetninama iz zbirke, a na popisu su bili i dugi predmeti dvorskog inventara (npr. satovi, samovar, fotografije...) te tri garniture magnatskog nakita (svaka se sastoji od sablje, pojasa, lanca za plašt, ostruga, dugmadi i ukrasa za kalpak), koji nam je poznat s nekoliko portreta grofa Rudolfa. (kat. br. 66, 68, 71, MLU) U srpnju 1952. godine u osječkom je muzeju pohranjena i Rottmayrova slika *Presvetog Trojstva* (*Prijestolje milosti*) iz kapelice valpovačkog dvorca.⁶⁸ Približno pedeset umjetnina, pretežno minijatura i grafika, ostalo je u valpovačkom dvoru zajedno s predmetima umjetničkog obrta i nešto mobilijara. Taj dio gradi kasnije je ušao u fundus Muzeja Valpovštine.

Zahvaljujući zauzimanju KOMZA-e, ali i nastojanjima grofice Julijane, valpovačka je zbirka danas najočuvanija zbirka plemićkih krugova istočne Hrvatske. Većina njezinih umjetnina prešla je kasnije iz Muzeja Slavonije

u fundus Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, gdje danas čini iznimno vrijedan dio zbirki slikarstva 18., 19. i 20. stoljeća, a neke od tih umjetnina dugo su bile izložene u prijašnjim stalnim postavima te institucije. Dio valpovačke zbirke danas je u fundusima Muzeja Slavonije u Osijeku te Muzeja Valpovštine. No detaljan uvid u inventar valpovačkog dvorca iz 1938. godine i komparacija s postojećim stanjem javnih zbirki daje naslutiti da se u neinventiranim ili nedeterminiranim materijalu ovih, ali i drugih hrvatskih muzejskih ustanova, krije još predmeta valpovačke zbirke, dok se za ostale mora pretpostaviti da su u javnosti nedostupnim privatnim zbirkama ili su uništeni.*

*Istraživanja za ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 4153, Croatia and Central Europe: Art and Politics in the Late Modern Period (1780 – 1945).